

La nit del 6 d'octubre a Cornellà

El poeta Joan Matamala va deixar-nos un poema en el qual descriu la trama de rancúnies i revenges que van desencadenar la revolta de 1934 a Cornellà del Terri

El seu nom era Joan Matamala i Gournes, però era conegut popularment com en Pedrera de Mata. Era el noi gran de la Pedrera, al camí del Salt Dalmau, al terme de Porqueres. Aquells qui el van conèixer ens el descriuen com un personatge singular, amb una fesomia pintoresca: duia mostatxo acuradament retallat, gorra i una pipa permanentment instal·lada entre els llavis. En tenia dues de preferides: una de fusta de bruc, amb el cap d'en Nicolás Salmerón (el tercer president de la Primera República) esculpit en el capçal, i l'altra, simplement, amb el cap d'un gos. Si fem cas de les poques dades sobre la seva trajectòria ciutadana, podem definir-lo com un home d'ordre: fou cap del sometent i, igualment, jutge de pau durant disset anys. A banda d'això, es dedicava a cercar deus i ho feia seguint un ritual original: caminava lentament, amb la mà sota l'aixel·la esquerra i, quan el cor se li disparava, entonava una exclamació per indicar el lloc concret on calia cercar l'aigua. Aquest mètode, poc científic però resolutiu, li va fer merèixer la caracterització de pouataire.

Més enllà de les habilitats hidràuliques, les capacitats conciliadores o les virtuts d'home d'ordre, molt probablement la millor herència d'en Pedrera de Mata són els seus versos; potser no tant per la seva

qualitat literària, sinó pel fet d'haver esdevingut, amb tots els honors, el poeta de la República. La seva poesia brollava del poble, com si es tractés d'un hereu dels antics trobadors, i prenía sovint un deix irònic i incisiu. En tenim alguns exemples anteriors, però fou amb l'arribada de la República quan va accelerar la seva producció literària, la qual va prendre un caire eminentment polític. Una bona part d'aquesta la va dedicar a repassar, sense miraments, la nissaga dels borbons i, més concretament, la trajectòria del seu darrer representant (fins aleshores), a qui dedicava tendres elogis com aquest: «*El més cruel i bergant / ha sigut n'Alfons tretze / que sense llei ni justícia / sols per ràbia i malícia / va fer fusellar en Galán*». També va centrar-se a desgranar *Els set pecats*

capitals de la monarquia i a contrastar-los amb *Les set virtuts que ha de tenir la República*.

Un poema revelador. Però, molt probablement, el seu poema més colpidor és el que va dedicar als esdeveniments que es van produir la nit d'aquell 6 d'octubre (de 1934) al poble de Cornellà. Tòt i que sovint ens obliga a llegir entre línies, els seus versos ens permeten reconstruir el ressò d'aquella revolta i, més concretament, l'espiral de rancúnies i revenges que va desencadenar. De fet, en Pedrera de Mata dedica només set estrofes (d'un total de vint-i-cinc) a resseguir els esdeveniments, en bona part centrades a posar èmfasi en la bona fe dels revoltats i, aparentment, en el caire pacífic que havia tingut la proclama de l'Estat Català. La prova més concloent d'aquest darrer fet ens la dóna el mateix Pedrera de Mata a través de l'escena que reproduceix entre el cap dels revoltats, Jaume Pey, i el secretari de l'Ajuntament, Benigne Feliu: «*Al tenir que retirar-se / en Pei com és tan bo / al Secretari i als que hi havia / quasi els hi va demanar perdó*». La resposta d'aquest darrer representa la constatació gairebé definitiva: «*Li contestà el Secretari: / -Pei, sempre t'estimaré / perquè podia passar molta cosa / i aquí no ha passat res*». No sabem si la conversa es va produir exactament així; però, si ens atenem als esde-

En Jaume Pey, que fou confinat a la presó de Pamplona després de la seva intervenció en la revolta.

veniments posteriors, sembla evident que el poeta va voler donar a aquest diàleg una dimensió gairebé bíblica, de confrontació entre l'innocent penedit i aquell que esdevindria el seu principal botxí.

A partir d'aquest moment, els seus versos prenen un caire molt més dur i se centren a descabdellar la trama de revenja, que en Pedrera de Mata atribueix clarament a motius polítics: «*Com que el secretari i la seva pandilla / al poble sempre han governat / en feren tancar quatre / perquè no eren del seu costat*». De fet, ambdós bàndols (lligaires i republicans, delators i revoltats) s'havien enfrontat a les darreres eleccions municipals, amb uns resultats certament ajustats, de només vint-i-sis vots de diferència a favor dels primers; la qual cosa havia deixat ben palesa la profunda bipolarització que s'havia assolit a Cornellà. En el seu procés de seguiment de la conspiració, en Pedrera assenyalava amb el dit acusador

el secretari de l'Ajuntament, a qui situa en tot moment com a principal ordidor, com la persona que acaba entabanant la resta de signants de la declaració inculpatòria i a qui dedica atributs duríssims: «*Com que té tan bones paraules / aquell porc del pop ruquer / els hi entaula una conversa / i ja no se'n saben desfer*». A més a més de descobrir-nos els noms i cognoms de la resta d'acusadors, el poeta també ens recorda el punt més controvertit (i el més determinant) de la declaració inculpatòria: «*Jutge o sagal a la declaració / no van tenir inconvenient en fer constar / que havien repartit un camió d'armes / a la plaça de Cornellà*»; un extrem que, això no obstant, no es pogué demostrar durant el judici.

Una espiral de revenges. En Pedrera de Mata va escriure aquesta poesia el 1935. Sense conèixer, doncs, la dinàmica posterior dels esdeveniments, la finalitzava amb un balanç amb caire premonitori: «*I ara dono*

fi en aquest relat / que tants disgustos ha donat / per culpa d'aquella colla / que més amunt hem anomenat». Els maldecaps, però, tan sols havien començat. Els esdeveniments posteriors deixarien ben clar fins a quin punt aquell episodi va desfermar una espiral de revenges que acabaria en tragèdia: poques setmanes després de l'esclat de la guerra, el secretari de l'Ajuntament, Benigne Feliu, era assassinat. No en sabem els responsables; però és molt probable que, entre aquests, no s'hi trobés en Jaume Pey; sobretot si tenim en compte que el febrer del 1939 (tot i haver ocupat el càrrec d'alcalde durant alguns mesos del 1936) es va sentir prou confiat per no emprendre el camí de l'exili. Pocs dies després, però, era detingut; i, algunes setmanes més endavant, afusellat a Girona. La mort dels dos principals protagonistes, doncs, havia posat fi a un episodi sagnant que va començar a gestar-se aquella nit del 6 d'octubre de 1934 a Cornellà del Terri. ■

A l'esquerra, el poeta Pedrer de Mata, amb la seva inseparable pipa. A la dreta, la plaça major de Cornellà, escenari principal de la revolta.